

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 35 Volume: 7 Issue: 35

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

XIX. YÜZYILDA HENRYK SIENKIEWICZ'IN MUZİKACI YANKO (JANKO MUZYKANT) ADIYLA AHMED RASİM TARAFINDAN TÜRKÇEYE TERCÜME EDİLEN ESERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

19TH CENTURY A REVIEW OVER HENRYK SIENKIEWICZ'S BOOK WHICH HAS BEEN TRANSLATED INTO TURKISH UNDER THE TITLE MUZİKACI YANKO (JANKO MUZYKANT)

Ahmet KOÇAK**

Öz

XIX. yüzyılın son yarısı ve XX. yüz yılın ilk çeyreği, Avrupa coğrafyasında savaşlar, kültür ve sınır değişimleri gibi büyük değişimlere şahit olunan uzun bir dönemi kapsar. Türkler ve Polonyalılar (Lehliler) bu süreçleri benzer şekilde yaşamış iki millettir. Yeni bir devlet olarak bağımsızlıklarını kazanmaları da birbirine yakın yıllardadır. Türk edebiyatında Ahmed Midhat Efendi'nin *Paris'te Bir Türk* (1877) romanında olduğu gibi Lehlilerin bağımsızlık mücadelesine geniş yer verilir. Avrupa milletleri içinde Türklere en yakın millet olarak Polonyalılar takdim edilir. İki millet ve devlet arasındaki yakınlığın ve ilginin sadece romanlar üzerinden değil, çeviri eserlerle de devam ettiği görülmektedir. Bunlardan birisi de Türk edebiyatında gazetecilik vasfının yanında pek çok değişik edebî tür ve konularda kaleme aldığı eserlerle de iz bırakmış önemli şahsiyetlerden Ahmed Rasim (1865-1932)'in XIX. yüzyılın sonlarında tercüme ettiği bir eserdir. Ahmed Rasim tarafından Türkçeye çevrilen eser: "Polonya Meşâhîr-i Üdebasından" Henryk Sienkiewicz'in (1846-1916) kaleme aldığı *Muzikacı Yanko Kamyonka* (İstanbul 1316 [1899])'dır. Tercümenin başında "asr-ı hazırânın en nâmdarı" diyerek yazarın daha Nobel ödülü almadan edebî alandaki başarısı ve tanınırlığına işaret edilir.

Bu makale çerçevesinde Polonyalı Nobel ödüllü yazar, Henryk Sienkiewicz'in *Muzikacı Yanko Kamyonka* adıyla Türkçeye tercüme edilen ve pek bilinmeyen bu eseri incelenerek, bunun üzerinden iki millet ve ülke arasındaki tarihi ilişkilerle beraber edebî ve kültürel yakınlık üzerinde de durulmuş olunacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Muzikacı Yanko Kamyonka* (JankoMuzykant), HenrykSienkiewicz, Ahmed Rasim, Lehli (Polonyalı).

Abstract

The second half of the 19th century and the first quarter of the 20th century includes a long period of time that has witnessed a great number of changes, such as wars, major cultural and national border changes in the European geography. The Turks and the Polish are two nations which have similarly experienced these processes of changes. The dates when they gained their independence as new states are also very close to each other. In Turkish literature Ahmed Midhat deals with Polish fight for independence in great detail in his novel *Paris'te Bir Türk* (1877) (A Turk in Paris). The Polish are presented as the closest one to the Turks among the European nations. It can be observed that this closeness and interest between two nations have continued not only in novels but in translations as well. One of these translations is the one translated at the end of the 19th century by Ahmed Rasim who was not only a respected journalist but also a significant figure who left behind many works in various fields of literature. The book which was translated by Ahmed Rasim from Polish is the one written by "Poland's well-known man of letters" Henryk Sienkiewicz's (1846-1916) *Muzikacı Yanko Kamyonka* (Istanbul 1316 [1899]). The statement "the most famous of those

* Bu makale 25-27 Haziran 2014 tarihleri arasında Universty of Warsaw tarafından Polonya'da düzenlenen "The Third International Congress of Turkology"de sunulan bildiri metninin makale haline getirilmiş şeklidir. Dr., İstanbul Medeniyet Universty, Faculty of Literature, Turkish Language and Literature

** Dr., İstanbul Medeniyet Universty, Faculty of Literature, Turkish Language and Literature.

present" existing at the beginning of the translation points out the author's success and fame in literature even before he won the Nobel Prize in Literature.

In this article polish author Henryk Sienkiewicz's book which was translated under the title *Muzikacı Yanko Kamyonka* and which is not widely known will be examined; and base on this point, the historical, literary, and cultural closeness between the two nations and counties will be dealt with.

Keywords: Muzikacı Yanko Kamyonka (JankoMuzykant), Henryk Sienkiewicz, Ahmed Rasim, the Polish

Polonya'nın Ruhunu İnşa Eden ve Yansıtan Yazar: Henryk Sienkiewicz

Tam adı Henryk Adam Alexander Pius Sienkiewicz olan ve eserlerinde kimi zaman Litwos mahlasını kullanan Polonyalı yazar, ülkenin Podlachi bölgesinde Wola Okrzejska'da 1846 yılında doğmuştur. Henryk'in çocukluk yılları Grabowce Górne, Węzyczyn and Burzec gibi farklı yerlerde geçtikten sonra, nihayet aile 1858 yılında Varşova'ya taşınır. Aynı yıl burada eğitime başlayan genç Henryk'in ailesi de Varşova'nın doğusunda Praga semtinde 1861 yılında bir ev sahibi olur. Daha bu yıllarda onun ilgisi Polonya diline ve tarihinedir. 1866 yılında liseden mezun olan Henryk, önce Varşova İmparatorluk Üniversitesi'nde Tıp okumaya başlamışsa da, Hukuk, Filoloji, Tarih ve Polonya dili üzerinde araştırmaları devam eder. 1871 yılında yüksek öğrenimini tamamlayan yazar, Varşova'da çıkan *The Polish Gazette*'te de yazılar kaleme alır. Bu arada Avrupa'nın Paris, Bürüksel gibi şehirlerini gezme fırsatı bulan Henryk, 1876 yılında Amerika'ya gider. Burada da daha önce yazdığı gazetede yazılarına devam eder. 1878 yılında Amerika'dan İngiltere'ye geçen yazar, bir yıl da Paris'te kalır. Nisan 1879 yılında vatani Polonya'ya dönen yazar, bir taraftan *The Polish Gazette* ve *Niwa* gibi gazetelerde yazmaya devam ederken, diğer taraftan kaleme aldığı eserleri basılır.

1886 yılında Doğu seyahatine çıkan yazar, İstanbul'u da gezme ve yakından tanıma fırsatı bulur. Daha sonra seyahatini Afrika kıtasına çeviren Sienkiewicz, bu kıtada gördüklerini ve izlenimlerini kaleme alarak kitaplaştırır.

Henryk Sienkiewicz'in asıl ününe kavuştuğu eser ise Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanların karşılaştıkları zorlukları anlattığı *"Quo Vadis"* romanıdır. İlk bölümü Şubat 1895 yılında yazılan roman yaklaşık bir yıl sonradan tamamlanır ve kısasüresi sonrabüyük şöret kazanır. Onun özellikle Polonyalı ruhunu inşa eden ve yansıtan eserleri olarak tarihi roman vadisinde yazdığı, Polonya tarih ve kültürünün XVII. yüzyıldaki en güzel fotoğrafını çektiği üçleme *Demir ve Ateş (Ogniemi Mieczem, 1883), Tufan (Potop, 1886), Bay Woldykowski (Pan Wolodyjowski, 1888)* butürde de kendisinin irve yetiştirmiştir. (Arslantekin, 2006, 143-151) Bu son eserde 1673 yılında Osmanlılar tarafından Hotin Savaşı'nı kâfolarak kullanmış ve eserini çine aşk konusunu da ustalıklarıyla leştirmiştir.

Henryk Sienkiewicz'in bu üçleme eserinin üçüncüsünü yazmadan bir yıl önce yukarıda da bahsedildiği gibi İslam dünyasına ve Osmanlı'yı yakından görmek ve tanımak için İstanbul'a ziyaret eder.

"Epik bir yazar olarak seçkin meziyetlerini deniyle" 1905 yılında Nobel edebiyat ödülünü kazanan yazar, 1916 yılında İsviçre'de hayatı veda etmiştir.

With Fire and Sword (Ogniemi i mieczem, 1884), The Deluge (Potop, 1886), Sir Michael (Pan Wolodyjowski, 1888), Without Dogma (Bez dogmatu, 1891), Quo Vadis (1895), On the Field of Glory (Napoluchwały, 1906), In Desert and Wilderness (W pustyni i w puszczy, 1912), Yanko the Musician and other stories (1893), Lillian Morris and other stories (1894), Hania and other stories (1897), On the Bright Shore (1898), In Vain (1899) eserlerinden bazılarıdır.

Henryk Sienkiewicz'in ismi, ilk defa 1907 yılında olmak üzere, Polonya'da pek çok cadde ve sokağa verilmiş, adın müzeler açılmıştır. (Gillon – Lkrzyzanowski, 1964: 48-49)¹

Ponya edebiyatı için olduğu kadar, Dünya edebiyatı için de on farklı kılantarih ile edebiyatı çok iyi harmanlamış olmasının yanı sıra, Polonya tarihini ve Hristiyanlığı için ilk yıllarını çoğunlukla eserlerinde işlemiş olmasıdır. Millet olmaşuurunun metinlerinde geniş olarak işlemiş olan yazarın Polonyalı bilincinin oluşmasında önemli katkıları olmuştur.

Polonya edebiyatının Nobel ödüllü yazarı Henryk Sienkiewicz'i Türk okuyucusuna tanıtan, İstanbul hayatını, sokaklarını ve insanlık hallerini en iyi yansıtan Türk edebiyatının önemli isimlerinden birisi olan Ahmed Rasim (1864-1932)'dir. O, Polonyalı yazarın *Muzikacı Yankove Kamyonka* eserini Osmanlı Türkçesine çevirmiştir. Dahasonrayazarın bazı eserleri zamanı içerisinde farklı yayınevlerinde basılmıştır. Bunları içinde *Demir ve Ateş* (kimiyayınevleri *Ateş ve Kılış*, *Ateş ve Kılıçla*), *Töton Şövalyeleri*, *Emekdar*, *İki Bakkal*, *Fener Bekçi* (Henryk Sienkiewicz adıyla) kitaplarıyla *Millet Çocuk Dergisi*'nde yayınlanan *Çölde Serüven* isimli çizgi romanı bunlar arasındadır. Onun Türkçeye kazandırılan eserleri arasında en çok dikkat çeken işi şüphesiz 1896 basımlı dinî tarihî içerikli *Quo Vadis?* romanıdır. Kırktan fazla farklı dile çevrilen, dünyanın değişik coğrafyalarında geniş okuyucu kitlesine ulaşan bu romanın en ünlü eserleri arasındadır.

Orhan Şaik Gökyay'ın “Ahmed Rasim'in sözlüğünü yapmak Türkçenin sözlüğünü yapmaktır” ifadesi bir hakikatı ortaya koymaktadır. Onun eserlerinde sokağın dilini, argosunu, seyyarsatıcıların jargonunu, klasik kültürümüze ait kavramları, saray ediplerinin kullandığı terkiplerini bulmak mümkündür. Dolayısıyla “edib-i şehir” yani hem İstanbul şehrinin yazarı hem de meşhur bir yazarı ifadesi en çok onayakışırdı.

Şüphesiz onun gazeteci, yazar, edebiyatçı, diliyi kullanma becerileri kadar önemli diğer yönü de musikiye olan yakınlığıdır. Fransızca, Rusça ve Arapça bilen yazarın müziğe olan ilgisi daha öğrencilik yıllarında Darüşşafaka'da iken bestekâr Mehmet Zekai Dede'den aldığı derslerden dayanmaktadır. TRT klasik Türk müziği repertuarında yirmiden fazla bestesi ve kırktan fazla güftesi bulunan yazarın Tatyos Efendi'nin bestelediği Uşşak makamındaki “Bu akşam gün batarken/sakın geç kalma, erken gel” güftesi sevilereksöylenilmeye ve dinlenilmeye devam edilmektedir.

Henryk Sienkiewicz, İstanbul'uziyaretinde Ahmed Rasim'le karşılaşmış mıdır? Ahmed Rasim'in Polonyalı yazarı ile gisineredengeliyor? gibisorumaların cevabı şimdi lıkta mevzu hakavuşturulamamış yönlerdir. Ancak birçok bestesi ve güftesi bulunan Ahmed Rasim'in Osmanlı Türkçesine çevirdiği *Muzikacı Yankove Kamyonka*'daki temelsaiklerden birisinin müzik, dolayısıyla güzel sanatlar olduğu düşünüldüğünde getirmek zor olmasa gerekir. Ahmed Rasim'in eserlerine aşına olanlar hikayeleri okudukları zaman edentarih edilmiş olduğuyla ilgili ipuçları bulabilirler. Onun “Güzel Eleni” isimli hikayesindeki kahramanlarla *Muzikacı Yanko* arasında benzerlikler dikkat çekicidir. Güzel Eleni'de Yayıncı *Muzikacı Yanko* gibi hayatı henüz adımı atmayabâşlayan on dört yaşlarında bir çocuktur. Onda da mütereddit, çekingen bir taraf vardır. Yanko da uzaklarda duyduğu keman sesine uzanmaya çalışırken, Yayıncı İstanbul'un Galatasemti'ndeki kökân mekânlarındaki birtatarkhayatı tutunmaya çalışır. (Ahmed Rasim, 1316/1898:4)

Ahmed Rasim'in Lehlilere olan (Polonyalı) ilgives yakınlığının sadece *Muzikacı Yankove Kamyonka* çeviri ile sınırlı olmadığı, dahasonra ki yıllarda da devam ettiği görülür. Nitekim o *Muharrir Bu Ya* adlı eserinde “Leh Basın Sergisinde” başlıklı

¹http://en.wikipedia.org/wiki/Henryk_Sienkiewicz

makalesiyle Tophane’de açılan Polonya ile ilgili hem bu sergiyi hem de Lehlilere duyduğu yakınlığı dile getirir. Serginin açıldığı mekanın Osmanlı dönemindeki askeri açıdan demircilik, humbaracılık, topçuluk fabrikası gibi oynadığı rollere dikkat çeker. Yine o bölgedeki Kılıçalipaşa camiiinden başlayarak Osmanlı’ya ait binaların hikayeleriyle birlikte, tarihi bir yolculuktan sonra Leh sergisine gelir.

Yazar, Lehlerle tarihi münasebetlerimizin köklü bir geçmişe dayandığını hatırlattıktan sonra, onların Ruslardan, Almanlardan ve Avusturyalılardan görmüş oldukları zulümler neticesinde Türklerle Lehlilerin daha da yakınlaştığından bahseder. Buna benzer düşüncüler daha önceleri başta AhmedMidhat Efendi olmak üzere pek çok Türk yazarı tarafından da dile getirilmiştir. (Uğurcan, 2012:316-335) Nitekim Midhat Efendi’nin *Paris’te Bir Türk* romanındaki Lehli, milletin Ruslara karşı çektiği zulüm ve baskıları anlatmak üzere Avrupa’ya giderken, farklı milletlerden insanların Avrupa’ya yaptığı bu yolculukta en kolay Türk roman kahramanıyla dostluk kurar. (AhmedMidhat, 2000: 101-103)

Ahmed Rasim de sergiye iki millet arasındaki yakınlığın etkisiyle gittiğini ifade eder. Hem yakın dönemlerde zulüm gören ve buna karşı bir mücadele veren millet olması, hem de her iki milletin vatanpervercesine karşı koymaları neticesinde yeni birer cumhuriyet kurmuş olduklarını hatırlatır ve “Yeniçağ tarihinde yaşıt iki demokrat hükümet şeklinde çıkmalarından ötürü, serginin aradaki çalışma seviyesini ve ilerleme ölçüsünün göstereceği düşüncesiyle duygulanıyordum” der ve “eski fabrikaya girilen kapıdan başlayarak, bu farkı ağır ağır anlamağa başladım” der. (Ahmed Rasim 1997: 212)

Ahmed Rasim oraya bir gazeteci sıfatıyla değil, seyirci yani sergiyi gezmek için gittiğini belirtir. Basın sergisini gezmeye başlamadan on iki, on üç sayfalık Leh basını Haber Alma Dairesi Baş müdürü Mösyö İstanislasYarkofski tarafından hazırlanan “Polonya Basını” adındaki Fransızca yazılmış broşürü alarak incelemeye başlar. İlk farkın hemen buradan başladığını da ihmal etmez. “Malum ya, bizde henüz böyle bir eser bile yok.” (Ahmet Rasim 1997: 212)

Ahmet Rasim, Leh basınının diğer Avrupa basını gibi on yedinci yüzyılda ortaya çıktığını ve Osmanlı basınından bir asırdan daha fazla bir zaman önce başladığını da belirtir. Yazarın o küçük kitapçıktan aktardığına göre, Leh basınının Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar geldiği seviyenin nerelere ulaştığını göstermesi açısından verilen bilgiler oldukça etkileyicidir.

Bu kitapçıkta Yarkofski, Leh basın tarihi gelişimini devirlere ayırarak değerlendirdikten sonra “1914’te, Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasından önce, bütün dünyada yayımlanan Leh gazete ve dergileri adedinin bin iki yüz” olduğunu kaydeder. Bunların “dört yüzü Rusya’da, beş yüzü Avusturya-Macaristan’da, iki yüzü Almanya’da, on kadarı Batı Avrupa’da, doksandan ziyadesi Amerika’da yayımlanıyordu.” (Ahmed Rasim 1997: 213)

Ancak savaşın etkisinin basın üzerinde de hissedildiği anlaşılmaktadır ve 1914 yılı sonlarında tüm Leh basınının dört yüzden ziyade olmadığı aktarılır. Ahmed Rasim, diğer Türk yazarlarının yaptığı gibi mukayeseye gider ve Osmanlı’da bu savaş dönemi yıllarında Rum, Ermeni gazetelerini hesaba katmayarak sayının sekiz on civarında olduğunu belirtir. “Polonya dört yüz ile beş yüz arasında, biz sıfır ile on arasında. Haydi vilayetlerde yayımlananları da bol bol tahmin ederek, yirmiye çıkaralım.”

Ahmed Rasim serginin girişinde eline aldığı o küçük kitapçığı okudukça Lehlilere hayranlığı giderek artar. 1923’te yayımlanan bir istatistik mecmuasında üç yüzden fazlası Varşova’da olmak üzere, diğer şehirlerle beraber sadece Polonya’da sekiz yüzden fazla dergi ve gazetenin yayımlandığından bahseder. Bu rakamlara Amerika’da Avrupa’da hatta yanbaşındaki Litvanya’da yayımlananlar da dahil değildir. (Ahmed Rasim 1997:215) Bu yayınların dışında spora, ilimlere, fenlere, sanayie, ticarete, güzel sanatlara ait yüzü aşkın dergi ve broşür de yayımlanmaktadır.

Ahmed Rasim “Bir hızlı bakışla gördüğüm bu bilgi özeti dizlerimi titretti.” demekten kendini alamadığı gibi “Leh sergisi basın dairesinin salonunda uğradığım bu mahcubiyeti asla unutmayacağım. Orada ayaklarım bir türlü ileriye gidemiyordu” demeyi de ihmal etmez.

“Halbuki Türk basınıni temsil eden İstanbul basının hala ne teşkilatı, ne düzen var.” (Ahmet Rasim 1997: 215-217)

Hamuru Musiki ile Yoğrulmuş Bir Kahraman: Muzikacı Yanko

Ahmed Rasim tarafından Osmanlı Türkçesine çevrilen Henryk Sienkiewicz’in Muzikacı Yanko adlı bu hikayesi muhtemelen Polonya edebiyatından çevrilen ilk eserdir. (Eruz, 2010) Eserin kapaksayfasında rik’ aileve dahabelirgin bir şekilde *Muzikacı Yanko* ve hemen altından amat buyaz ile Kamyonkayeralmaktadır. Muharriri: Polonyameşâhir-iüdebâsından Henryk Sienkiewicz, mütercimi: Ahmed Rasim, alt tarafta tab venaşiri Tüccarzâde İbrahim Hilmiolarakyazılıdır. Eser 1316 (1900/1901) yılında İstanbul’da basılmıştır ve 46 sayfadan oluşmaktadır. Eser, adından da anlaşılacağı gibi ikihikayeden oluşmaktadır ve ilk 23 sayfasında Muzikacı Yanko, diğer kısmında da Kamyonkahikayesi yer almaktadır. Yazarın fotoğrafını yer aldığı ilk sayfadan hemen sonra da şu ifadeler yer verilir:

“Asr-ı hazırın en namdâr, en güzide sahib-i edeb ve edibi olan meşhur (Quo Vadis) hikaye-i vâkıf anemuharriri Henryk Sienkiewicz cenabları Polonya erbâb-ı kalemindendir. Litvanya’da dünyaya gelmiştir. Fikr-i edebî seskiromantikler arasında bir devri iinkılab hazırlamış ve daha edibane ve kudretharikulade-itemsiliye ve tasviriyesiyle cümlesine isbat-ı rüchaneylemiştir. Tahayyülât-ı ahlakıyye demevahib-i güzide-ikudretemaliktir.” (Sienkiewicz, 1316: 4)

Muzikacı Yanko, müzikekseninde kurgulanmış, konusadecesanatolan bireserdir. Dolayısıyla Ahmed Rasim tarafından Türk Edebiyatına on dokuzuncu yüzyılın sonundakazandırılan bu eser sadecemüziketrafında şekillenmesiyle de ayrı bir önemi haizdir.

Yazar hikayeye başlarken “Dünyaya dermansız, zayıf geldi.” diyerek, ilerde hikayenin kahramanı olacak kişinin hada doğarken olumsuzluklarla başladığına dikkat çeker. Bu olumsuzluk sadece çocukla sınırlı değildir, evde toplanmış “konu komşu hem anaya hem de bebeğe karşı başlarını kederlenerek sallıyorlardı.”

Bu ümitsiz ve karamsar tabloyu kadınlar arasında “en bilgici ve kurnazı” olan demircinin karısı Simonova, dini bir inancı hatırlatarak “başınızın üzerinde mum yakacağım” diyerek dağıtmaya çalışır. Bundan sonra günahları affettirmek için papaz efendinin çağırılması, yeni doğan bebeğin vakit kaybettirilmeden vaftiz edilmesi gibi Hristiyan inançları ve gelenekleri anlatılır.

Vaftiz suyuyla mini mini gözlerini kırpmaya başlayan çocuk, hareketlenmeye, ayaklarını oynatmaya başlarken, bir taraftan da ağlama devam eder. Fakat doğan çocuğun bünyesi çok zayıf ve çelimsiz olduğu için ağlaması adeta “yavru bir kedi veyahut tıpkı bir enik gibi” dir.

Çocuğun annesi, doğumdan sekiz gün sonra işinin başına döner. Doğumuyla beraber şanssızlıkların yakasını bırakmadığı, daha doğrusu hayata iyi başlayamayan bu çocuğun kaderi dört yaşına geldiğinde bir ilkbahar sabahı “bir guguk kuşu nağmesi sayesinde” hastalığını yener. Bundan sonra sağlık durumu iyileşmeye girer ve on yaşına gelir. Hikayede Muzikacı Yanko’nun tasviri şu şekildedir: “Daimi surette, nahif, yanık, karnı şiş, yanakları çukur, güya bi-hudud bir uzaklığa nekran imiş gibi bu cihana bakan açık, parlak gözleri üzerine düşen saçları kenevir renginde, heman beyaz idi.” (Sienkiewicz, 1316: 7)

Ailenin fakirliğini hikayenin her satırında okumak mümkündür. Bu zayıf bünyeye sahip çocuk, kışları soğuktan sobanın arkasına oturup, çoğu zamanda açlıktan için için ağlar. Yazın, bir kuşakla sıkı sıkıya bağlı küçük bir gömlek, yırtık bir hasır şapka giyer, şapkanın altından başını kaldırarak bir kuş gibi etrafa bakar. Yanko’nun anası da bir dam altında kıt kanaat geçinir. Kadının çocuğunu sevmesi de nevi şahsına münhasırdır. “Ekseriya döver, edepsiz, çapkın diye paylayıp hırpalır.”

Yanko sekiz yaşında çobanlık hayatına başlar. Kulübesinde yiyecek bulunmadığı zaman mantar aramak için ormana gider. Köydeki çocuklar gibi konuşurken parmağını ağzına götürür. Zayıf bir vücuda sahip olan bu çocuğun büyüyüp gelişeceğine, köylüler gibi, annesi de

inanmaz. Annesine iş hususunda bir yardımı dokunmaz. Çocuğun tek özelliği kaynağının ne olduğu bilinmez bir şekilde musikiye merak sarması, bir musiki kulağına sahip olmasıdır. “Her yerde musiki dinlerdi.” Büyüdükçe müzik dışında bir şey düşündüğü de yoktur.

Yanko, kimi zaman hayvanları aramak veya yaban yemişleri toplamak için ormana gider ve eli boş şekilde döndükten sonra, “Anacığım ormanda muzika gibi bir şeyler çalınıyordu. Nekadar güzel!” gibi açıklamalar yapar. Ancak, annesi çocuğun bu duygularından tamamen uzaktır ve kızgınlıkla “Ben sana çalacağım, sana bir muzika çaldıracağım” şeklinde cevaplar verir. Nitekim zaman zaman annesi çocuğun suratına “tencere kaşığı” çalar. Annenin bu şiddetli tepkilerine karşın, o hep ormanda bir şeylerin çaldığına inanır. Ne çalındığı bilinmez, ancak “Çamlar, gürgenler, kayın ağaçlarının cümlesinden bir çalgı sesi çıkıyordu. Bütün orman ötüyordu.” denilir.

Yanko’nun hayatı musikiden ibarettir ve her sesi musiki sesi gibi duyar. Nitekim Yanko sadece ormanda rüzgar eşliğinde duyduğu sesleri değil, tarladaki karanfillerin de çalgı çaldığını düşünür. Öyleki kulübenin yanındaki bahçede cıvıldaşan serçeler, akşamları köyün gürültüsünü dinler, oradan bir cümbüş olduğu sonucunu çıkarır. Hatta iş için gübre sermeye, iş yapmaya çıktığı zaman yabasının içinde rüzgar öter.

Yanko kendisini o kadar müziğe kaptırır ki, çiftlikte odun yığınlarının arasına girerek rüzgarın sesini dinlemeye koyulur. Hatta annesinden gördüğü şiddete benzer bir şiddeti, rüzgar sesini dinlerken yakalayan çiftlik müdüründen görür. Etrafta Muzikacı Yanko olarak çağrılan bu çocuk, ilkbaharda akarsu kıyılarındaki ağaçlardan düdük yapmak için evden kaçır. Geceleri de kuş seslerini, kurbağa vaklamalarını duyduğu zaman uyuyamaz. Musikiye düşkünlüğünü bilen anası, onu kiliseye de götürmez. Çünkü oraya gidince erganun kilisede kaba kaba inlemeye başlayınca her şeyden geçer, gözleri bir sis ile perdelenir. Kimi zaman köydeki gençlerin gece eğlencelerine beyaz gömleğini giyerek katılan Yanko, içerdeki müziğe eşlik eder. “Yiyelim içelim eğlenelim...” şeklindeki şarkı sözlerine “Şükredelim Allah’a, şükredelim Allah’a” nidaları gür bir sesle yükselir.

Bir kemana sahip olmak için nesi varsa fedaya hazır olan Yanko, en azından kemana dokunmak ister, ancak ona da müsaade edilmez. Yanko’nun kendinden geçtiği, diğer bir ifadeyle kendisini bulduğu bu durumdan gece bekçisinin bağırarak evine dönmesi için azarlamasına kadar devam eder. Bekçinin sesini duyduğu zaman, çıplak ayaklarıyla evine doğru kaçır.

Yanko’nun bu müzik tutkusunun ilk somut hale dönüşmesi bir lata ve at kılıyla kendisine bir keman yapmasıyla oluşur. Yaptığı keman lokantada dinlediği keman kadar iyi ses çıkarmasa da, o çalmayı denemekten usanmaz, hatta bu yüzden yediği dayakların etkisiyle “dalından düşmüş ham elmaya benzeyecek” şekle sokulur. Bir kemana sahip olmak arzusuyla aç kalmayı göze alan Yanko, karnını havuçla doyurur. Köşkteki hizmetçilerden kemani olan birisinin sabah saatlerinde çaldığı kemani görmek için otlar arasına saklandığı olur. Bu keman her zaman asılı durduğu kapının arkasındaki duvardadır ve Yanko onu kutsal bir alet gibi saatlerce dalarak izler, ona dokunmak arzusuyla yanıp tutuşur.

Hikayede tasvirin en yoğun olduğu yer ay ışığında Yanko’nun izlediği kemandır.

“Dolunay, köylere pencerelerden meyledip nüfuz ederek karşıdaki duvara büyük, parlak bir ışık aksettiriyordu. Ay ışığı yavaş yavaş kemana yaklaşarak tamamen kemani içine aldı. Ay ışığı öyle bir hale geldi ki siyah bir zemin üzerinde kemandan bir gümüş ışık ortaya çıkıyor zannedilirdi. Alttaki geniş kısımları o derece parlak bir ışığa dönüştü ki Yanko bakarken hayretlere düşüyordu. Bu parlak ışık altında kemanın küçük kulakları ateş böcekleri gibi parlıyor, yan tarafında asılı duran yay, gümüş bir çubuğa benziyordu.”

Yazarın hikayedeki en önemli satırları Yanko’nun gece karanlığında kilerde gördüğü ve otlar arasından izlediği kemani almakla almamak arasında yaşadığı iç çekişmeleridir. Hırsızlıkla sanat duygusu arasına sıkışmış körpe bir yüreğin nasıl bir tereddüt içinde olduğunu en güzel şu satırlar yansıtır:

“Gece açık parlak idi. Bülbül, köşkün bahçesindeki gülün üzerinde ötmeye başlamıştı. Evvela düdüğü gibi öttü, sonra daha yüksekte, “Git, onu al.” diye aksetti. Yanko’nun kemana doğru yapacağı hamlede bülbül onu teşvikederken çobanalardan “Yok, yok... Olmaz” diye karşı çıkar gibidir.

Yanko kemana tam ulaşmışken kilerin diğer ucundan “Kimdir o?” diye belli belirsiz bir ses gelir. Kibrit ışığının aydınlığında o sesle beraber, etraftan sesle yükselmeye başlar ve sonra bütün köşk halkı ayağa kalkar.

Ertesi gün belediye reisinin huzurunda hırsızlıktan yargılanan Yanko henüz on yaşındadır. Yaşının küçüklüğü ve bedeninin siskılığı ve biraz da merhametiyüzünden çocuk bekçiye kamçılması için verilir. Birkaç kamçı darbesiyle terbiye edilmesi uygun görülür. Ancak muhafız kalın kafası yüzünden dövme işinin ufak yollu bir terbiye etme metodu olduğunu (!) unutmuştur. Çocuğu yere yatırarak var kuvvetiyle vurmaya başlar. Yanko muhafızın indirdiği her darbeye “Anneciğim” der. Ancak dayanın şiddetiyle bir süre sonra anne diyemeyecek şekilde sesi kısılır.

Annesi olay yerine gelerek çocuğunu sırtında eve kadar taşır. Yanko ertesi gün yataktan kalkamayacak haldedir. Dermanın kesilmeye başladığı son anlarında annesine “kerim Allah bana gökte küçük bir keman verecek değil mi?” sualini sorar.

Bu isteği onun bu hayatının sonu, öbür hayatının da başlangıcıdır.

Ertesi gün köşkün sahipleri annesinin yanına kızları ve kızlarına ona hoş görünmek isteyen bir gençle gelirler. Genç Fransızca olarak “İtalya ne güzel bir memleket!” der, onun bu düşüncesine genç kız da “Hem ne sanatkar halk! Orada sanat ve marifet aranıyor, himaye ediliyor” sözlerini ilave eder.²

“Yanko’nun mezarı üstünde kayın ağaçları ötüşüyordu...”

Heykel Sanatıyla Bütünleşen Bir Kahraman: Kamyonka

Kitapta yer alan ikinci hikaye Kamyonka adını taşır. Hikaye bir sonbahar mevsiminde, ekim ayında başlar. Muzikacı Yanko hikayesinde olduğu gibi bu hikayenin başında da Kamyonka’nın ruh dünyasına uygun olarak “Sonbaharda bhusus teşrin-i sanide bazen günler o derece nemli, o rütbe kapanık, o mertebe mağmum olur ki sıhhati yerinde olan insana bile hayat giran gelir.” denilir (s.25). Kamyonka’nın bilinen bir hastalığı olmamasına rağmen, zayıf, bitkin ve kederli bir şekilde yatağa düşüşü tasvir edilerek bir nevi okuyucu ortama hazırlanır. Devamlı kapalı havalar, kapalı günlerin ardından bulutların alçalması, ağır ve rutubetli bir sisin kaplaması gibi.

Kamyonka mermer ve alçı parçalarının arasında, tozlu ve bakımsız bir mekandır. “Duvarlar karanlık, çıplak, yalnız ötesi berisi alçıdan ma’mul el modelleriyle kapalı”dır. Yaşadığı yeraynı zaman da çalışma mekanıdır.

Yazar bundan sonra Kamyonka’nın kim olduğunu anlatır: “Karısı yirmi sene önce vefat etmiş, akrabaları şehrin başka bir tarafında ikamet etme tercihinde bulunmuş, kendisi de sanatdaşlarıyla birleşmemiş”tir. Bu yalnızlaşma ve kendi halindelik önceleri türlü eğlencilerle giderilmişse de zaman geçtikçe onu yalnızlaştırmış en yakın dostlarından bile uzaklaştırmıştır. Tasarruf ettiği paraları da çalışma yapacağı sanat malzemelerini satın alarak harcamıştır.

Kamyonka eşinin vefatından bir yıl kadar sonra antika satıcısında eski bir kalıp görür, bu kalıpla vefat eden eşinin siması arasında bir benzerlik bulur ve bunu satın alır. Yazar, sanatla ölüm ya da sanatın insanı ölüm acısını nasıl unutturduğıyla ilgili de: “Pek ziyade sevdiği vücudlarıgaib edenler ömürlerini ne olursa olsun bir şeye rabt etmelidirler. Yoksa ahir suretle yaşayamazlar.” (s.31). Kamyonka’yı da hayata bağlayan şey, eşinin vefatından sonra onun anılarıdır. Dolayısıyla hikaye kahramana ölüm acısını unutturan ve hayata tutunmasını sağlayan şey sanatıdır. “Sanat, sanatkarı kurtardı. O zamandan beri Kamyonka’nın hayatı sanat

² Roman kahramanının İtalya’yı sanat ve kültürün merkeziyle beraber bu alanlardaki özgürlüğüne işaret etmesi dönemin edebî akımlarıyla da ilgilidir. Daha geniş bilgi için bkz. Neşe Taluy Yüce- EwaOdachowska-Zielinska (2004). *Genç Polonya Dönemi Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bak. Yay.

ile kaim oldu.” (s.33). “Karısının vefatını müteakip onun için bir abide eser üzerinde çalışan Kamyonka, kendi Zusyası’nın iyi olmasını istediğinden rikkatle çalışır.

Sanatıyla başbaşa kalan Kamyonka’nın odasını kapıcı kadının iki günde bir açmasının dışında gelip gideni de yoktur. Hastalığıyla beraber az yediği için iyice zayıf düşen Kamyonka, on beş senedir derin bir ıstırap içinde yaşamıştır. Bu ıstıraplı günlerde onu neşelendirebilecek tek şey havanın açıldığını, güneşin parladığını görmektir. Ancak hizmetçi kadın onun bu isteğine “o kadar sis var ki adam adamı görmüyor” diyerek cevap verir.

Hasta insanlar için geceler uzun ve çekilmez olur. Çünkü herşeyin sessizliği büründüğü gece karanlığında hasta dertleriyle yalnız başına kalır. Ancak burada hasta ancak sanatçı ruhuna sahip insan için “diğer eşyalar kararmaya başladıkça heykeller gül rengine dönüyor, sanki diriliyordu. Mumun alevi inip yükseldikçe bu ışık dalgalanmasının altında kalan heykellerde kendilerini vücuda getiren heykeltıraşın yorgun simasını iyiden iyiye görmek ve yaşadığından emin olmak için adeta parmaklarının uçlarına basarak Kamyonka’ya bakarlardı.”

On beş seneden beri artan bir elemle yaşayan Kamkonya’yı en çok korkutan şey, hüner ve marifetinin bütün mahvolmasıdır. Ancak artan hastalığıyla beraber “Sanatın bile kendisini terk ettiğini düşünür. Kamyonka uzun ve gamlı bir gecenin ardından sabah olmaya başlayınca “Karşısında Venedik biçimi geniş pencereden” evvelkinden daha soluk ziyaretin girdiğini farkeder.”Sabahleyin kalkınca Kamyonka yatağının ucunda dua halinde bir rahibenin olduğunu farkeder.

Kamyonka bu rahibenin nereden, ne zaman geldiğini sorgularken onun simasını bir yerlerden hatırlamaya başlar. Yakaza halinde iken hayal dünyasında bir rahibe olduğu anlaşılan bu meseleyi “Bu nedir?” sorusuyla kahraman kendisine sorar.

Mayıs ayının parlayan güneşi ve ışıkları odanın içini aydınlatır durumdadır. Yatağından doğrulan Kamyonka başucunda ona hizmet için bekleyen rahibenin hayalinin vefat eden eşi olduğunu farkeder. “Zusya! Zusya!” sesleri arasında eşini kucaklar. Eşi, “Sen beni unutmadın. İşte bak, ben de geldim. Senin için hafif bir ölüm istedim.” der. Bu saadet dolu hayalinin biteceğinden korkan Kamyonka eşine” Sen benim yanımda kalırsan ölmeye hazırım!” der. Eşi, “Sen ölmüşsün oraya” bak diyerek ayakları altındaki tavandaki pencereden çalışma odasını ve karyolasında kendi cesedini görür. En sonunda da gözleri önünde her şey silinmeye ve onları saran şaşaanın sonsuzluğa doğru gittiğini anlar.

Sonuç olarak, Henryk Sienkiewicz’in Muzikacı Yanko ve Kamyonka adlı eseri, Polonyalı yazarın daha Nobel Edebiyat ödülünü almadan Türk edebiyatının usta kalemlerinden Ahmed Rasim tarafından XIX. yüzyılın sonlarında Türkçeye kazandırılması önemli bir olaydır. Türk milletiyle tarih içinde hep yakın ilişki ve dostluk içinde olmuş Lehliler ve onların edebiyatından Türkçeye çevrilen ilk eserlerden birisi olan bu hikayeler, iki milletin sanat ve edebiyat alanında da yakınlığını göstermektedir. Her iki hikayenin ana konusunun ekseninde insanlığın ortak duygularını yansıtan müzik, resim, heykel gibi güzel ve plastik sanatların yer alması, yazarın bu eserinin kendi ülkesi dışında da severek okunmasına, farklı dillere çevrilmesine vesile olmuştur. Ortaya çıkan bir gerçekte on dokuzuncu yüz yılın sonlarında Osmanlı sanat, edebiyat ve kültür dünyasının kendi dışındaki, özellikle batı edebiyatındaki gelişmeleri yakından takip ediyor olmasıdır.

KAYNAKÇA

AHMED RASİM.(1316/1898).*Güzel Eleni*, İstanbul.

AHMET MİTHAT EFENDİ (2000).*Paris’te Bir Türk*, Kırkanbar Matbaası, İstanbul 1293 [1876/77], (Haz. Erol Ülgen), Ankara: TDK Yayınları.

AHMED RASİM(1997). “Leh Basın Sergisinde”, *Muharrir Bu Ya* (Haz. Hikmet Dizdaroğlu), İstanbul, s. 210-222.

AKTAŞ Şerif(1987).*Ahmed Rasim*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

AKTAŞ, Şerif (1989). “Ahmed Rasim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, s. 117-119.

ARSLANTEKİN Seda Köycü (2006). “Henryk Sienkiewicz’in Romanlarında Yurt ve Yurtseverlik İzleği”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46, 2, s. 143-151.

BARBAROSOĞLU, Fatma(2014) “Ecdat Kendi Kendine Yabancı Dil Öğreniyordu, Bizde Eksik Olan Ne!” *Yeni Şafak*, (2014.04.07)
“<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/FatmaKBarbarosoglu/ecdat-kendi-kendine-yabanci-dil-ogreniyordu-bizde-eksik-olan-ne/51182> (2014.04.07).
ERUZ Sakine (2010).*Çokkültürlülük ve Çevirmenler Osmanlı Devleti’nde Çeviri Etkinliği ve Çevirmenler*, İstanbul.
Introductionto Modern PolishLiterature (1964). (edt. Adam GillonandLudwikKrzyzanowski), London.
İNAL İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, C.. III, s. 1344-1348.
KAPLAN Mehmet(1984).*Hikaye Tahlilleri*, İstanbul: Dergah Yay.
KOÇU Reşat Ekrem (1938).*Ahmet Rasim: Hayatı Seçme Şiir ve Yazıları*, İstanbul.
LEKESİZÖmer (1997). *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*,C. I,İstanbul: Kaknüs Yay.
SIENKIEWICZ, Henryk (1966).*QuoVadis*,(Çev. Şaziye Berin Kurt), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
SIENKIEWICZ, Henryk (1974).*Ateşle ve Kılıçla I*(Çev. Musa Şamgul), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
SIENKIEWICZ, Henryk(1977).*Ateşle ve Kılıçla II*,(Çev. Musa Şamgul), İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
SÜRELSAN İsmail Baha(1977).*Ahmed Rasim ve Musiki*, Ankara.
TALUY YÜCE, Neşe(2002).*Polonya Edebiyatında Aydınlanma, Romantizm, Realizm*,Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
TANPINAR Ahmet Hamdi (1977).*Edebiyat Üzerine Makaleler* (haz. Zeynep Kerman), 2. Bs. İstanbul: Dergah Yay.
UĞURCAN Sema, (2012). “Türk Edebiyatında Lehçiler”, *Edebiyatımız I Edebiyat Tarih İlişkisi*, İstanbul:Dergah Yay.
YÜCE Neşe Taluy - ODACHOWSKA-ZIELŃSKA Ewa(2004).*Genç Polonya Dönemi Edebiyatı*, Ankara:T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
http://en.wikipedia.org/wiki/Henryk_Sienkiewicz